

lignende mentalitetshistoriske aspekter - igen vel af kildemæssige grunde - ikke har kunnet inddrages for tidligere perioder.

Når så meget er sagt om en bog, der ikke blev den ventede syntese, men altså noget ganske andet, er der alligevel to grunde til at kipe med flaget. For det første vidner tekst og litteraturliste om en gennemgang af et uhyre stort materiale. Og vil den specielt kyndige end kunne kaste sig over mindre unøjagtigheder på detailplanet, så er der alligevel tale om en glimrende introduktion til søfartens og fiskeriets historie i denne lange periode. Mange perspektiver strejfs hen ad vejen, og der er rigeligt med problemstillinger at arbejde videre med.

Og for det andet bør det principielt fastholdes, at også påvisningen af den grundlæggende idé's manglende bæredygtighed er meriterende. Poul Holms mod og redelighed i denne henseende er uomtvistelig.

*Anders Monrad Møller*

KÅRE LUNDEN: Norsk grålysning. Norsk nasjonalisme 1770-1814 på almenn bakgrunn. Oslo. Det norske Samlaget, 1992. 208 s. 198 NKr.

Professor Kåre Lunden er blandt danske fagfæller mest kendt som en original og meget metodebevidst middelalderhistoriker. I de senere år har han dog også engageret sig i den standende norske historikerdebat om Norges vilkår i den gamle helstat og om tolkningen af Eidsvoll-forfatningen og dens baggrund.

Det er dette engagement, der ligger bag bogen *Norsk grålysning*. Og med sin bog vil Kåre Lunden to ting. Dels – og det er hans absolutte hovedærinde – vil han tage stilling til et centralt spørgsmål i norsk historie. Havde nordmændene før 1814 udviklet en national bevidsthed og sat sig nationale mål – således som Ernst Sars og Halvdan Koht mente? Eller blev Norge så at sige taget på sengen af de storpolitiske begivenheder i 1814, således at den norske nationale identitet først udvikledes under og efter udarbejdelsen af Eidsvoll-grundloven – som Sverre Steen og Jens Arup Seip har set det? En debat, hvor begge parter har fokuseret på de hektiske måneder i foråret 1814, og hvor der er tale om antagelser snarere end om empiriske undersøgelser af helstatens sidste periode. Og dels ønsker han, at hans landsmænd vil drage lære af historien forud for deres stillingtagen til Norges medlemskab af EF.

Bogen er blevet til over en kort periode, fornemmer man. Der er ikke tale om egentlige dybtgående kildestudier, men – helt legitimt – om en udnyttelse af det umiddelbart tilgængelige materiale, som den ældre forskning har fremdraget og citeret, og hvor ikke mindst afsøgningen af Edvard Holms monumentale forfatterskab har givet bemærkelsesværdige resultater.

På den baggrund er det vigtigt at være opmærksom på Kåre Lundens metodiske angrebsmåde. I korthed består den i udvælgelsen af en forventeligt frugtbar nationalismeteor, som så konfronteres med det inddragne empiriske materiale. Kåre Lunden diskuterer nationalismeopfattelser hos Elie Kedourie, Ernst Gellner, Benedict Anderson, Eric Hobsbawm, Miroslav Hroch og Hans Kohn. Hans helt er imidlertid Anthony D. Smith, i hvis *Theories of Nationalism* fra 1971 (Smith's arbejde fra 1986: *The Ethnic Origins of Nations* omtales ikke) han finder de for sin problemstilling mest frugtbare teorielementer. I sin bog fra 1971 har Smith systematiseret ialt 234 nationale bevægelser gennem historien, herunder også den norske udvikling (dog vist det 19. århundredes Norge, frem mod 1905?). Hvad Kåre Lunden her har fundet frugtbart, er teorien om en udskillelsesnationalisme, hvor en sociologisk minoritet – en kulturelt distinktiv elite – oplever, at konglomeratstaten diskriminerer dem og deres land, og som derfor reagerer med at udvikle en national bevidsthed og »opfinde« en national kultur og en folkekarakter, med henblik på at skabe deres egen nationalstat.

Disse teorielementer konfronterer Kåre Lunden med de udsagn, han umiddelbart har kunnet lokalisere i den historiske litteratur og i enkelte trykte kilder fra den opinionsstyrede enevældes tid. Udsagnenes antal er ikke stort. Men det er stort nok til at godtgøre, at der efter 1770 var nordmænd, der opfattede sig som en nation, og de brugte begrebet fædreland synonymt med Norge, og at deres patriotisme var rettet specifikt mod Norge, ikke mod det postulerede helstatsfædreland. Udsagnene viser endvidere, at de opfattede Norge som forvaltningsmæssigt og økonomisk diskrimineret af styret i København og behandlet som en koloni – et udtryk flere forfattere bruger, blandt andet i forbindelse med afvisningen af ønsket om et norsk universitet og en norsk bank. Og det fremgår, at denne artikulerede norske elite dyrkede Norges historie og natur og nationens kerne og symbol: den uafhængige og tapre norske bonde.

Det har længe været kendt, at den politiske ledelse i København var opmærksom på tegn på spirende norsk identitet. Ove Høegh-Guldberg, som ikke var alarmist, advarede i 1776 netop mod »de foragtelige

Christianiæ Raisonneurs«. Kåre Lunden viser nu med sine eksempler, at magthaverne i helstatens hovedstad havde grund til at være på vagt.

Det mest talende eksempel på norsk national identitet falder dog sent i perioden, efter afslutningen af krigen med Sverige 1807-1809. I december 1809 agerer toneangivende norske kredse politisk. De udnytter den loyale – men samtidig i høj grad også norsk-nationale – afsked med den populære statholder prins Christian August af Augustenborg, der netop var blevet valgt til svensk tronfølger, til ikke blot at genfremsætte de gamle krav om et universitet og en bank, men også til at stifte Selskabet for Norges Vel. Formelt et loyalt og patriotisk foretagende, men – som Kåre Lunden med rette understreger – også et permanent og landsdækkende norsk nationalt organ, som enevoldskongen ikke kunne tillade sig at ignorere.

En stillingtagen til bogens resultater må for mig at se indebære, at selv om materialet er begrænset og selv om det rejser betydelige repræsentativitetsproblemer, så er det fremlagte empiriske materiale tilstrækkeligt stort og nuanceret til at godtgøre, at der før 1814 inden for den fåtallige elite udvikledes en artikuleret og aktiv norsk national identitet.

De følgende kommentarer sigter derfor mere på kravene til den videre forskning inden for emnet. Det er således umiddelbart klart, at vi ikke på længere sigt kan lade os nøje med at citere Edvard Holms og andre ældre forskeres citater fra primærmaterialet. De pjecer, artikler, digte og breve, hvorfra citaterne er hentet for mere end hundrede år siden, må nu læses i deres helhed og analyseres udfra, hvad forfatterne ville med dem. Erfaringerne fra *Dansk Identitetshistorie* 1-4 (1991-92), der er blevet til samtidig med – men uafhængigt af – *Norsk grålysning*, viser endvidere, at kronologien må prioriteres meget højt i den videre forskning. Det er vigtigt at vide, hvornår de enkelte positioner i identitetsudviklingen bliver nået. Og som bekendt er der tale om en periode, hvor signaler og holdninger skifter meget hastigt. Eksempelvis kan det være helt afgørende, om et bestemt udsagn stammer fra de første otte måneder af 1770, fra efteråret efter Struensees magtovertagelse og ophævelse af censuren, fra tiden efter reskriptet af 7. oktober 1771, der gjorde skribenter forsigtige, eller efter magtskiftet den 17. januar 1772. Et problem, som ikke explicit diskuteres i bogen, er endvidere lokaliseringen. I den fremtidige forskning vil det være vigtigt at lokalisere, hvor i Norge denne udvikling har sit kerneområde. Meget tyder på, at vi især kommer til at rette opmærksomheden mod Kristiania som utilfredshedens arnested. Og et ligeledes oplagt lokaliseringsproblem, der må undersøges, er Københavns betydning. Det var i hovedstadsmiljøet næsten alle de

nordmænd, der ytrede sig, opholdt sig i en formativ fase af deres liv. Det er utænkeligt, at den tidlige danske identitet, der udvikler sig fra omkring 1740, ikke skulle have påvirket den tilsvarende norske identitetsudvikling. Og sidst, men ikke mindst, vil det utvivlsomt vise sig nødvendigt også at inddrage det stærke emotionelle engagement i den norske nationalbevidsthed, og at se og behandle forstand og følelse som komplementære. Ganske mange af de citerede udsagn viser for mig at se, at følelserne har spillet en meget betydelig og i nogle tilfælde selvstændig rolle.

Det rejser uvilkårligt spørgsmålet, om det er valget af netop Anthony Smith's teorielementer, som helt synes at basere sig på økonomisk og politisk rationalitet, der har ført til, at 1700-tallets nationale følelser med deres baggrund i oplysningstiden og den begyndende sækularisering, tilsyneladende ikke får nogen plads i bogens billede af den tidligere norske identitet? Og det fører videre til et andet væsentligt spørgsmål, nemlig forholdet mellem teori og empiri. I og med at Kåre Lunden har godtgjort, at der i denne periode udviklede sig en norsk identitet, er det principielt uvæsentligt, om vejen til resultatet har været den deduktive eller den induktive metode. Det vil på den anden side ikke komme som en overraskelse, hvis forskere af en anden observans vil føle sig utrygge ved den meget håndfaste anvendelse af Anthony Smith's teori og terminologi og sidde tilbage med en fornemmelse af, at forfatteren søger at få terrænet til at passe til kortet. I en historisk undersøgelse, der angiveligt skal overbevise nordmændene om, at de bør stemme nej til EF. For ikke nok en gang at komme under fremmede magthavere.

Fra dansk side må bogen imidlertid karakteriseres som velkommen og vedkommende. Ikke bare fordi den giver os ny viden om Norges historie op til 1814. Men også fordi den siger noget nyt om helstaten og om Danmarks egen historie. Danske historikere har generelt haft en tendens til at indtage en forstående, omend ikke nødvendigvis billigende holdning til den første helstatspolitik. Kåre Lundens syn på byrdefordelingen i helstaten – senest med *Norsk grålysning* – gør det påkrævet fra dansk side at tage stilling til, i hvor høj grad og hvor bevidst det enevældige styre i København behandlede og udnyttede Norge som en koloni. Således som vi nu har fået dokumenteret, at flere i samtiden havde mod til at hævde offentligt.

Ole Feldbæk